

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Андрющенко
Черкаси

У статті представлено обґрунтування однієї з педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку – «забезпечення педагогічного супроводу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку».

Ключові слова: педагогічна умова, методика, здоров'язбережувальна компетентність, діти дошкільного віку, педагоги дошкільних навчальних закладів.

Проблему збереження здоров'я підростаючого покоління на сучасному етапі розвитку суспільства варто розглядати як стратегічний пріоритетний напрямок діяльності держави, у контексті якого постає вимога забезпечення здоров'язбережувального освітнього процесу та життєдіяльності дітей в дошкільних навчальних закладах та сім'ях, формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності. Реалізації поставленого завдання, на нашу думку, сприяє розробка методики формування зазначеної компетентності, підготовка педагогів до її впровадження в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів.

Мета статті. Обґрунтувати одну з педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку – «забезпечення педагогічного супроводу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку».

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що українські науковці не обходять увагою проблему збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування культури здоров'я і навичок здорового способу життя. Проблемі збереження психічного здоров'я дошкільників присвячені роботи І. Беха, О. Кононко, В. Кузьменко, Л. Терещенко та ін. Різні аспекти валеологічного виховання дітей висвітлено в працях Т. Андрющенко, О. Богініч, Т. Бойченко, Н. Денисенко, О. Дубогай, Л. Лохвицької, З. Плохій, С. Юрочкіної; духовне здоров'я дітей є предметом вивчення В. Оржеховською, О. Савченко, О. Сухомлинською та ін. Маємо зазначити, що методичний аспект формування здоров'я дошкільників входить в коло наукових інтересів сучасних дослідників, однак проблемі педагогічного супроводу формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку науковці не приділяли належної уваги.

Педагогічна умова формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку «забезпечення педагогічного супроводу формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку» передбачає розробку і впровадження методики формування зазначеної компетентності у дітей дошкільного віку; підготовку педагогів до її реалізації, для надання дітям необхідних знань щодо збереження і зміцнення власного здоров'я, позитивних чинників здорового способу життя, усвідомлення важливості його дотримання, оволодіння теоретичними основами життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю. Основним теоретичним підґрунтям вказаного вважаємо знання щодо:

–раціонального харчування, рухової активності, особистої гігієни, режиму діяльності та відпочинку (основи збереження фізичного здоров'я);

–ефективного спілкування, розуміння почуттів, потреб і проблем інших людей; взаємодії з людьми з особливими потребами; уміння розв'язувати конфлікти; поведінки в умовах тиску і погроз; організації спільної діяльності (основи збереження соціального здоров'я);

–уміння усвідомлювати власну унікальність, позитивного ставлення до себе, інших людей; визначення суті проблем та причин її виникнення; уміння приймати оптимальні рішення, контролювати прояви гніву; мотивації успіху та тренування волі (основи збереження психічного і духовного здоров'я).

Вважаємо, що отримати позитивний результат у досягненні мети можливо лише за

умови систематичного і послідовного надання дітям знань, що позитивно впливають на формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності; виражається у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях; перетворюється на переконання і є керівництвом до практичної дії. Знання, виступаючи складовою світогляду людини, значною мірою визначають її ставлення до дійсності, моральні погляди і переконання, вольові риси особистості, характер [5, 137].

У дошкільному віці дитина вже здатна оволодіти системою знань про будову організму, стан здоров'я, чинники, що сприяють здоров'ю. Дошкільникам доцільно давати інформацію про чинники здоров'язбереження, з якими вона стикається у процесі життєдіяльності. На основі цих знань формується свідоме ставлення до власного здоров'я. Варто зауважити, що засвоєння знань не може автоматично впливати на формування у дошкільників здатності дотримуватися здорового способу життя. При підборі інформації враховується її можливий вплив на емоції і почуття дітей.

Вибір даної педагогічної умови зумовлений розумінням того, що завдання формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку можливо реалізувати лише організувавши в дошкільних навчальних закладах систематичну освітню роботу з зазначеної проблем, оскільки знання є вагомими підґрунтям здоров'язбережувальної компетентності. Знання, на думку Ж. Піаже, детермінують поведінку особистості, тому дуже важливим є те, де і які знання здобувають діти. Однак, у контексті компетентнісного підходу, знання не можуть бути відчуженими від практики, від реального життя. Без знань, зазначала В. Старченко, немає компетентності, адже вона є сферою зв'язків між знаннями та практичною діяльністю. Але про компетентність свідчать не лише знання. Знання, що існують самі по собі, не прив'язані до життя, не гарантують достатньої компетентності у різних життєвих ситуаціях [10, 19]. Сутнісною ознакою сучасної освіти є розуміння необхідності включення дітей в освітній процес, як суб'єктів навчання, оскільки, як стверджують І. Бех і Л. Зайцева, терміном “знання” водночас позначають і результат мислення (відображення навколишньої дійсності), і процес їх здобуття (способи мисленнєвих дій) [1, 3]. Підтверджують цю думку міркування С. Гончаренко: «Знання, не нанизані на стрижень розвитку дитини, на її здібність здобувати їх самостійно, мертві. Людина, яка наповнена такими знаннями, не здатна до розвитку, до повноцінної діяльності, до зміни видів діяльності» [6, 30–36].

За визначенням Т. Бойченко, «дитина, яка формує свою особистість, повинна знати основні ознаки всіх складових здоров'я, умови його збереження і зміцнення, шляхи й методи досягнення його достатнього рівня, а також уміти використовувати набуті знання, формувати позитивне ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших як до однієї з основоположних життєвих цінностей» [3, 40]. Ми погоджуємося з думкою вченого, що однією з обов'язкових умов, за яких особистість може стати компетентною щодо здорового способу життя, є її системні знання про сутність здоров'я. Проте для того, щоб знання й уміння дитини стали її життєвими навичками й лягли в основу стійких переконань щодо необхідності свідомого ставлення до власного здоров'я та його збереження, необхідним є їхнє щоденне відпрацювання.

Н. Денисенко зауважувала, що «дітям дуже потрібні знання, які допоможуть їм доглядати за власним тілом, орієнтуватися у фізіологічних змінах свого організму. Саме знання, безпосередня участь дитини в особистому оздоровленні, її емоційні переживання, пов'язані зі збереженням, зміцненням та відновленням здоров'я, сприятимуть формуванню життєвої компетентності дошкільника» [7, 7]. На нашу думку, зазначене є актуальним і для формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Знання про здоров'я, які цілеспрямовано і систематично застосовуються у повсякденному житті, сприяють формуванню умінь і навичок здоров'язбереження.

Уміння, за С. Максименком, є там, де знання певної справи поєднуються із вправністю під час виконання тих дій, з яких складається ця діяльність. Уміння – проміжний етап опанування нового способу дії, відповідно до певних правил (знань). Уміння співвідноситься з тим рівнем, який на початковому етапі виражається у формі опанованого знання, яке зрозуміле дитині і може бути довільно відтворене. На етапі уміння опанований спосіб дії регулюється знанням. У процесі тренування, яке включає

розв'язання нових завдань у нових умовах, досягається перетворення вміння на навичку. При цьому відбувається зміна регуляційно-орієнтувальної основи дії, а сама дія виконується правильно, без співвіднесення з правилом (знанням).

Загальними умовами, що сприяють найбільшій ефективності формування уміння, є:

- розуміння людиною узагальненого правила;
- зворотний зв'язок у процесі розв'язання нових завдань [9, 105–114].

Вдосконалені шляхом багаторазового вправління компоненти вміння, що виявляються в автоматизованому виконанні дій, трансформуються у *навички*. Наявність навичок значно полегшує людині виконання свідомих завдань. Уміння і навички формуються в людини в процесі її навчання.

Одним із основних завдань методики формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку є забезпечення і вирішення таких функцій: дидактичних, виховних, розвивальних, стимулюючих, психологічних.

Дидактична функція методики передбачає формування системи знань, умінь і навичок щодо чинників здорового способу життя, засобів підтримки здоров'я.

Виховна функція виявляється у формуванні активної життєвої позиції, мотивації до здорового способу життя.

Розвивальна функція забезпечує формування пізнавальних здібностей, засвоєння прийомів розумової діяльності, надбання досвіду здоров'язбережувальної поведінки, здатність передбачувати результати своїх та чужих дій.

Стимульовальна функція передбачає зацікавлення і активізацію особистості щодо реалізації здоров'язбережувальних життєвих навичок.

Психологічна функція забезпечує формування психологічної готовності до виконання правил здорового способу життя, підтримки психологічно комфортних стосунків з оточуючими.

Реалізація зазначеної педагогічної умови можлива через застосування наступних форм і методів організації навчально-виховного процесу з дошкільниками: спостереження, аналіз ситуацій, розповіді, бесіди, дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри, досліди, моделювання ситуацій, практичні завдання і вправи, індивідуальна робота, тренінги; читання науково-популярних і художніх творів, використання інтерактивних методів навчання тощо.

Однією із складових позитивного результату формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку є відповідна професійна діяльність педагогів, яка, за визначенням Л. Омельченко та О. Омельченко, «спрямована на збереження та зміцнення здоров'я дитини, формування її усталеної мотивації на здоровий спосіб життя, на запобігання негативним впливам навчального процесу» [8].

Педагог, який навчає дітей бути здоровими, має бути взірцем культури здоров'я, бути компетентним у питаннях здоров'язбереження, подавати приклад здорового способу життя. Вважаємо, що модель підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку має складатися з таких взаємопов'язаних структурних компонентів, а саме:

– мотиваційно-ціннісного (сформованість усвідомленої спрямованості на професійну діяльність з формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку, усвідомлення педагогом ідей здоров'язбереження);

– когнітивного (сукупність знань, оволодіння якими забезпечує теоретичну готовність вихователя до діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку);

– процесуального (сукупність умінь, засвоєння яких є необхідним для реалізації професійної діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку);

– рефлексивного (аналіз, осмислення, самоаналіз діяльності, корекція результатів власної діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку).

Ефективність педагогічної діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку забезпечується, на нашу думку, цілеспрямованою організацією системи науково-методичної роботи з вихователями. Вона реалізується через різноманітні форми навчання дорослих: бесіди, консультації, семінари-практикуми, тренінги, майстер-класи, конференції з обміну досвідом, Інтернет-

заходи, школи педагогічної майстерності тощо. Наразі актуальною метою освіти є, за визначенням Н. Гавриш, «прагнення допомогти людині у процесі розвитку її особистості накопичити й активізувати свою внутрішню енергійну силу для доцільного використання її на благо себе і оточуючих, формування в педагогів нового педагогічного мислення. Не зробити за дитину, але активізувати її внутрішні резерви, створити умови для саморуку» [4, 7].

Першочерговим завданням підготовки педагогів є стимулювання у них позитивної мотивації, формування в кожного вихователя ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я дітей, усвідомлення пріоритетності здорового способу життя і сприйняття здоров'язбережувальної компетентності як його основи. Змотивованість педагогів проявляється через потребу в оволодінні методикою формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку, зацікавленість в отриманні нової інформації, бажанні реалізувати набуті знання. Вихователям доцільно усвідомити, що необхідно перебудувати власну діяльність. Оскільки, як вважає Г. Беленька, «педагоги мають запропонувати дитині спектр інформації і обсяг знань, а дитина може вибирати з нього те, що відповідає її природі, її нахилам, її інтересам, її можливостям. Як будуть засвоєні знання залежить від педагога, його педагогічного мислення, майстерності, організованості, оптимізму та любові до дитини» [2, 12].

Однак, ми впевнені, що недостатньо лише позитивної мотивації і прагнення щодо активізації діяльності з формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку. Як показали результати констатувального експерименту, значною мірою вихователям не вистачає знань з відповідної методики. Вирішенню зазначеної проблеми, на нашу думку, сприятиме впровадження спецкурсу з підготовки вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку, який буде реалізовано на курсах підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів, на сайті Інтернет-школи педагогічної майстерності ЧОПОПП. У рамках спецкурсу педагоги оволодіють теоретичною основою проблеми, навчатимуться добирати адекватні форми і методи організації освітнього процесу з дітьми, спрямованого на формування у них здоров'язбережувальної компетентності, організовувати освітнє середовище для закріплення дітьми життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю. Реалізацію зазначеного забезпечать також різноманітні форми навчання дорослих: бесіди, консультації, семінари-практикуми, тренінги, конференції з обміну досвідом, Інтернет-заходи, навчально-педагогічні ігри (ділові і рольові), аналіз педагогічних ситуацій. Вони сприятимуть поглибленню і розширенню знань вихователів щодо здоров'язбережувальної компетентності та особливостей її формування у дітей дошкільного віку, оволодінню педагогами уміннями врахувати вікові психолого-фізіологічні особливості дітей; створювати емоційно-позитивний клімат навчання (суб'єкт-суб'єктна взаємодія, використання гумористичних картинок, афоризмів, застосування елементів музикотерапії, рухотерапії, ароматерапії, кольоротерапії тощо). Використання проблемних питань і завдань, що спонукають вихователів до реалізації творчого потенціалу, сприяють розвитку вмінь обирати відповідні до ситуації методи вирішення проблем, побудові гіпотез та їх перевірки. Організований у такий спосіб процес навчання дасть можливість вихователям засвоїти не тільки специфічні знання здоров'язбережувального змісту, а й форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку і використовувати їх у практиці.

Виокремлені напрями підготовки педагогів до формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку дадуть змогу не лише вирішити поставлене завдання, а й забезпечити професійний саморозвиток вихователів дошкільних навчальних закладів. Використання розробленої методики сприятиме формуванню знань, умінь і навичок збереження здоров'я, практичного застосування життєвих навичок, що сприяють фізичному, соціальному, психічному і духовному здоров'ю. Перспективою подальшого наукового пошуку з даної проблеми буде дослідження результативності формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку за зазначеною методикою.

Дана педагогічна умова забезпечує формування когнітивно-усвідомлюваного компоненту здоров'язбережувальної компетентності.

Література:

1. Бех І. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід / І. Д. Бех, Л. І. Зайцева // Дошкільне виховання. – 2013. – № 1. – С. 2–5.
2. Беленька Г. Гуманістична педагогіка в реаліях сучасної системи освіти / Г. В. Беленька // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 16. – Глухів : Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – С. 11–12.
3. Бойченко Т. Є. Навчити головного. Формування здоров'яформувальної та здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді / Т. Є. Бойченко // Профтехосвіта. – 2009. – № 1. – С. 40–43.
4. Гавриш Н. Формування основ педагогічного мислення в майбутніх вихователів дошкільних закладів / Н. В. Гавриш // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 16. – Глухів : Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. – С. 7–10.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти як першооснова розбудови освітньої системи України (З доповіді на загальних зборах АПН України) / С. У. Гончаренко // Освіта. – 1994. – № 78–79. – С. 30–36.
7. Денисенко Н. Оздоровчі технології – в освітній процес / Нінель Федорівна Денисенко // Дошкільне виховання. – 2009. – № 9. – С. 7–9.
8. Омельченко Л. П. Здоров'ятворча педагогіка / Л. П. Омельченко, О. В. Омельченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 205 с.
9. Психологія і педагогіка: Підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 368 с.
10. Старченко В. Навчання математики: сучасний погляд / В. Старченко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7. – С. 19–21.

В статтє представлено обоснование одного из педагогических условий формирования здоровьесберегающей компетентности у детей дошкольного возраста – «обеспечение педагогического сопровождения формирования здоровьесберегающей компетентности у детей дошкольного возраста».

Ключевые слова: педагогическое условие, методика здоровьесберегающей компетентности, дети дошкольного возраста, педагоги дошкольных учебных заведений.

The article presents the basis of one of the pedagogical conditions of formation of healthkeeping competence in preschool children – «provision of pedagogical accompaniment of formation of healthkeeping competence in preschool children».

Key words: pedagogical condition, methodology, healthkeeping competence, preschool children, teacher of preschool educational establishments.